

ONA TILI VA ADABIYOT FANLARINI O'QITISHNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI

Samadova Dildora G'ayriddin qizi

Samarqand davlat universiteti

Urgut filiali Pedagogika va tillarni o'qitish fakulteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2 – bosqich 205 – A guruhi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili va adabiyot fanini bugungi kundagi o'qitish metodikasi va ahamiyati, Ona tili va adabiyot fanlarining ta'lim jarayonidagi o'rni, milliy qadriyatlarni saqlashdagi ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Ona tili, adabiyot, dars, metod, texnologiya, badiiy adabiyot, samara, o'qituvchi, o'quvchi, malaka, ta'lim jarayoni, milliy qadriyatlar, innovatsion texnologiyalar, ijodiy qobiliyatlar, ma'naviyat.

Ona tili va adabiyot fanlari millatning ma'naviy merosi va madaniyati asoslarini shakllantiruvchi asosiy muhim fanlar hisoblanadi. Bu fanlar nafaqat til qoidalarini, balki o'zaro muloqot qilish, fikr bildirish va milliy qadriyatlarni anglashni ham o'rgatadi. Bu fanlar yosh avlodni o'z milliy qadriyatlariga hurmat ruhida tarbiyalash, ularning dunyoqarashi va ma'naviy kamoloti uchun xizmat qiladi. Ona tili fanini o'qitishning bosh maqsadi o'quvchilarda to'g'ri va aniq muloqot qilish, o'z fikrlarini ravon va aniq ifoda etish malakalarini rivojlantirishdir. Til qoidalarini o'rganish orqali o'quvchilar tilni nazariy jihatdan mukammal o'zlashtirishadi, bu esa ularning kundalik hayotda ham, ilmiy izlanishlar va ijodiy faoliyatda ham muvaffaqiyat qozonishlariga yordam beradi.

Ona tilining grammatika, fonetika, sintaksis kabi bo'limlari o'quvchilarga tilning tuzilishi va qonuniyatlarini o'rgatadi. Bu esa ularga o'z fikrlarini tizimli va izchil ifodalash, murakkab fikrlarni aniq bayon qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, ona tili milliy va madaniy o'zlikni anglashga xizmat qiluvchi muhim vosita bo'lib, yosh avlodni ona tiliga va milliy qadriyatlarga hurmat bilan qarashga o'rgatadi.

Adabiyot fani esa o'quvchilarning ma'naviy va estetik dunyoqarashini rivojlantirishga, boyitishga xizmat qiladi. Ular buyuk yozuvchilar va shoirlarning asarlari orqali insonning ichki olamini, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni chuqur tushunib yetishadi. Adabiyot o'quvchilarni ijodiy fikrlashga undaydi, ular kitob qahramonlari hayoti orqali hayotiy voqealarni tahlil qilish, o'z xatti-harakatlarini baholashni o'rganishadi.

Adabiyot fanida o'quvchilar xalq og'zaki ijodiyoti, milliy dostonlar, klassik adabiyot namunalari bilan tanishadilar. Ayniqsa, o'zbek adabiyoti asarlarini o'rganish orqali ular milliy ruh, madaniy meros va tarix bilan bog'lanadi. Bugungi kunda ona tili

va adabiyot fanlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati katta. Bu yondashuvlar o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Masalan, interfaol dars uslublari, ko'rgazmali materiallar, multimediya vositalari va internet resurslari ona tili va adabiyot darslarini yanada boyitib, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Har bir inson qanday fikrlashi, qaysi sohani tanlashi yo til va adabiyotga qiziqishi bor yo'qligidan qat'iy nazar, fikrlarni bayon etishni ona tili orqali, shaxsidagi ezgu ma'naviy sifatlarni adabiyot ta'sirida tarkib toptiradi. Shu sababli ham «Badiiy adabiyot vakillarining xalqimiz qalbini, uning oliy maqsadlari, bugungi hayoti, taqdiri va kelajagini yaqindan biladigan insonlar sifatida jamiyatimizdagi o'rni va ta'siri beqiyosdir», – degan fikr ham ayni haqiqatdir. Ana shu beqiyos ta'sirni yuzaga keltiradigan o'qituvchilar malakasini qay yo'sinda samaraliroq tarzda oshirish yuzasidan olimlar ko'plab izlanishlar olib borishgan.

Bugungi kunda ona tili va adabiyot fani oldiga o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda to'g'ri va ravon bayon qiladigan, kitobxonlik madaniyati shakllangan, mustaqil va ijodiy fikrlay oladigan, o'zgalar fikrini anglaydigan muloqot va nutq madaniyati rivojlangan shaxsni kamol toptirish maqsadi qo'yilgan. Mazkur maqsadni amalga o'shish, o'quvchilarning nutqiy va lingvistik kompetensiyasini DTS darajasida shakllantirishda “Til va adabiyot ta'limida integratsiya fanining alohida o'rni bor.”

Ona tili va adabiyot fanlarini o'qitish orqali o'quvchilarga milliy qadriyatlar va an'analarni o'rgatishning roli beqiyosdir. Milliy qadriyatlar – bu millatning tarixi, madaniyati, urf-odatlar, va o'ziga xos axloqiy me'yorlari bo'lib, ularning avloddan - avlodga o'tib kelishi o'quv jarayonida shakllanadi. Ayniqsa, adabiyot orqali milliy qahramonlar, buyuk shaxslar, va xalq og'zaki ijodiyoti haqida bilim olish milliy ruhni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Ona tili fani bu jarayonda o'quvchilarga milliy merosni, til boyligini anglash imkonini beradi. O'zbek tilining boy leksikasi, frazeologizmlar, xalq maqollari va matallari, topishmog'u – ertaklari yosh avlodning nafaqat til bilimlarini, balki milliy qadriyatlarni ham o'rganishlariga yordam beradi. Bu esa ularni mustaqil fikrlovchi, o'z millatiga hurmat va e'tiborli bo'lgan shaxs sifatida shakllantiradi.

Bugungi globallashuv davrida ona tili va adabiyot fanlarini rivojlantirishning yangi yo'nalishlari paydo bo'lmoqda. Bu fanlar faqatgina nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmay, yosh avlodni milliy va xalqaro madaniyat bilan bog'lovchi vositaga aylanib bormoqda. Ayniqsa, ona tili va adabiyot fanlarining raqamli texnologiyalar bilan uyg'unligi ularning o'quv jarayonidagi ahamiyatini yanada oshiradi. Kelajakda bu fanlarni rivojlantirish uchun multimediya vositalaridan keng foydalanish, adabiyot asarlarini interfaol formatlarda taqdim etish, va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni jalb qilish orqali ularni yanada qiziqarli va samarali qilish mumkin. Shu bilan birga,

milliy merosni o'rganish va uni targ'ib qilish borasida yangi o'quv dasturlarini yaratish kelgusi taraqqiyot yo'nalishlaridan biridir. Globallashuv jarayoni va raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi davrida milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirish har qachongidan ham muhim. Ona tili va adabiyot fanlari bu jarayonda asosiy omillardan biri bo'lib xizmat qiladi.

Til – millatning yodgorligi va madaniyatining aksidir. Shuning uchun milliy o'zlikni saqlashda, ona tili va adabiyot darslari o'ziga xos bir o'zlikni ifodalovchi, milliy qadriyatlarni himoya qiluvchi asoslarga tayanishi kerak. Bu jarayonda xalqning og'zaki ijodi, milliy dostonlar va mumtoz adabiyot namunalarini o'rganish muhimdir. Shu bilan birga, zamonaviy yozuvchilar asarlari orqali milliy ruhni zamonaviy kontekstda tushuntirish ham milliy o'zlikni saqlashga yordam beradi. O'quvchilarga o'z millatining tarixiy va adabiy merosi haqida chuqur tushunchalar berish ularni kelajakda millatparvar shaxslar sifatida shakllantiradi.

Ona tili va adabiyotni o'qitish metodikasi fani bo'yicha o'quvchilarga ta'lim bosqichlarida olib boriladigan ilmiy-metodik hamda pedagogik ishlarning turlari, dars turlari, badiiy asarni tahlil qilishga oid metodik yondashuvlar, yetakchi tamoyillar, shuningdek, bo'lg'usi ona tili va adabiyot o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish, milliy adabiy ta'lim tizimida amalga oshirilgan eng so'nggi yutuqlar samarasi o'laroq o'qitish tizimining jahon ta'limi jarayonlari bilan hamqadam borayotganligini ko'rsatish, til va adabiyot o'qitishning turli zamonaviy metod va usullaridan foydalanish tizimi tavsiya etiladi.

Ma'lumki, har qanday pedagogik texnologiya "o'quv jarayoni - tarbiyachi" munosabatlarida tashkil etiladi. Ya'ni o'qituvchi va sinov muddatidagi stajyor bir xil ta'lim yo'nalishida ishlaydi. Mashg'ulot tinglovchining o'zini topishi, muammolarga yechim topishi, guruhda do'stona muhit yaratishi, mantiqiy xulosalar chiqarishi, o'z fikrini halol va erkin ifoda etishi uchun sharoit yaratadi. O'qituvchining o'zi o'qituvchi, menejer, yo'lboshchi, kuzatuvchi, rahbar, o'quvchining do'sti, sherigi va yordamchisi (o'quvchi yoki tinglovchi) sifatida ishlaydi. O'z mutaxassisligi bo'yicha ona tili va adabiyot o'qituvchilarini zamonaviy ta'lim texnologiyalari asosida tayyorlashni tashkil etish quyidagi maqsadlarni nazarda tutadi:

* ona tili va adabiyoti ixtisosligiga ega bo'lgan maktab o'qituvchilarining kasbiy darajasining doimiy o'sishini hisobga olgan holda uni rivojlantirish va takomillashtirish;

* pedagogik fikrlashni bosqichma-bosqich boyitish;

* Ta'lim jarayonida foydalanish zarur bo'lgan zamonaviy va axborot texnologiyalarini, uslubiy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish va joriy etish;

* Xalqaro pedagogik tajribani joriy etish va ularni o'quv jarayoniga tatbiq etish;

* tinglovchilarning ehtiyojlari va ehtiyojlarini tarbiyalash usullari, usullari va vositalarini to'g'ri tanlash;

* O'quv jarayonini prognoz asosida tashkil etish, shuningdek texnologik xarita orqali interfaol darslarni tashkil etish.

Ona tili o'qitish metodikasi psixologiya va pedagogika ma'lumotlariga ham tayanadi. Metodikaning masalalarini hal etishda pedagogik ilmlar ham yordam beradi. Shuning uchun ham psixologiya va pedagogika fanlari ham metodikaning metodologik asosi hisoblanadi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ona tili ta'limining asosiy maqsadi o'quvchilarning kommunikativ savodxonligini oshirish, ularni mustaqil va ijodiy fikrlashga yo'naltirishdir. Fikrlarni to'g'ri, ravon, oqilona ifoda etish g'oyasini o'rgatish. Uni amalga oshirishning eng kuchli omillaridan biri bu samarali matn yaratish texnologiyasini ishlab chiqish, o'quv amaliyotini izchil amalga oshirish, talabalarni muammoli o'qitish vazifalari orqali tadqiqot va kashfiyotlarga yo'naltirish, so'z boyligini kengaytirishda nutq qobiliyatini shakllantirish (so'zning lingvistik ma'nolarini talqin qilish) nutq va matn yaratish), bu so'zni "bilish" va tanlab ishlatish, mahorat va mahorat lug'atini shakllantirish uchun mo'ljallangan. Lekin talabalar ko'nikmalarini universal texnologiya shakllantirish uchun matn-intensiv yaratish, ular bir xil maqsadga xizmat, maxsus joy matn bosqichli tizimi ishlab chiqish va amalga oshirish yaratish.

Axborot savodxonligini ta'minlash va qo'llab-quvvatlashning asosiy omili nutqiy vaziyatlarning talabiga binoan izchil, aniq, ravon ifoda etish, tezkor yozish ko'nikmalarini rivojlantirishdir. Umuman olganda, DTSni to'liq amalga oshirish o'quvchilarning kommunikativ savodxonligini rivojlantirishni, ona tili ta'limida mustaqil yozish ko'nikmalarini rivojlantirish texnologiyasini ishlab chiqishni va tizimli takomillashtirishni talab qiladi. Qasddan qo'llash mustaqil matnni yaratish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va mahorat ko'nikmalari ona tili darslarida o'rganiladigan har bir mavzuning asosiy maqsadiga aylanishi kerak.

O'quvchilarga har darsda bir xil dars o'tish ularning zerikishiga olib keladi va mavzuga bo'lgan e'tiborini pasaytiradi. Bunday holatlarning oldini olish uchun dars mashg'ulotlari jarayonida turli xil qiziqarli metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Turli xil qiziqarli metodlardan foydalanish o'quvchilarning diqqatini oshiradi. Masalan o'quvchilarga «Bo'g'in» mavzusini o'tayotgan o'qituvchi «Bo'g'inlar zanjiri» metodidan foydalanishi mumkin. Bunda birinchi aytilgan so'zning oxirgi bo'g'inini keying so'zning birinchi bo'g'iniga to'g'ri kelishi kerak bo'ladi. Bu metoddan o'quvchilarda o'tilayotgan yangi mavzuni mustahkamlash bilan birga ularning tezkor fikrlashlari, so'z boyligini aniqlash maqsadida ham foydalansa bo'ladi.

Ona tilining asosiy mazmuni o'quvchilarni quyidagi ko'nikma va malakalarda matn yozish ustida ishlashga undashdir: adabiy asar yozish - matnli g'oya: rasm, hikoya, manzara, odam, hayvon, narsa, voqea va boshqalar. Mavzuni o'qitish metodikasi talabalarga qanday yondashishni, badiiy adabiyotlar bilan tanishishni va

ularni tahlil qilishni o'rgatadigan shaxsning ismi bilan bir xil. Aynan shu fan adabiyot darslarini tashkil etishning interaktiv yo'llari, usullari va mashqlarini tanishtiradi, o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini shakllantiradi, idroklarini kengaytiradi va his-tuyg'ularini tarbiyalaydi.

Ona tili va adabiyot fanlarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar mavjud. Bu fanlar o'quvchilarga adabiy asarlar yozish, insho va esse tayyorlash, badiiy tasavvurlarini kengaytirish va ijodiy yondashuvlarini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi. Xususan, ijodiy yozish mashg'ulotlari orqali o'quvchilar o'z dunyoqarashlarini, hissiyotlarini va o'ziga xos fikrlarini ifoda etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Kelajak avlodni bilimli va ma'naviy barkamol qilib tarbiyalashda ona tili va adabiyot fanlarining o'rni beqiyosdir. Bu fanlar yosh avlodning ona tiliga, madaniyatiga va milliy qadriyatlariga hurmat bilan qarashini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ona tili va adabiyot fanlari o'quvchilarning keng qamrovli dunyoqarashini shakllantirib, ularni o'z-o'zini rivojlantirishga, ijodiy va mustaqil fikrlashga undaydi.

Ushbu fanlar yosh avlodga xalqning boy ma'naviy merosini yetkazish va ularni jamiyatning faol va vatanparvar a'zolariga aylantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, ona tili va adabiyot fanlarini rivojlantirish, ularni zamonaviy ta'lim jarayonlariga moslashtirish hamda yosh avlodning ehtiyojlariga moslashtirish milliy ma'naviyat va madaniyatni asrashning asosiy omillaridan biridir.

XULOSA

Ona tili va adabiyot fanlarini o'qitish jarayoni nafaqat til va adabiyot bilimlarini o'rgatish, balki yosh avlodni milliy qadriyatlar va madaniyat bilan tanishtirishning muhim vositasidir. Bu fanlar orqali o'quvchilar o'z xalqining tarixi, an'analari va ma'naviy merosi haqida chuqur tushunchaga ega bo'ladilar.

Zamonaviy ta'lim usullarini qo'llash, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish orqali ona tili va adabiyot fanlarini o'qitish yanada samarali va qiziqarli bo'lishi mumkin. Ushbu fanlar milliy o'zlikni saqlash, shaxsiy rivojlanishni ta'minlash va kelajak avlodlarni tarbiyalashda asosiy vosita sifatida muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, ona tili va adabiyot fanlari kelajak avlodning barkamol shaxslar sifatida shakllanishida, ularning ma'naviy va axloqiy qadriyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova M. (2021). O'zbekiston ta'limida ona tili va adabiyotning o'rni. Ta'lim va Innovatsiyalar, 4(1), 25-30.
2. Abdullayeva N. (2020). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ona tili ta'limida innovatsiyalar. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi.
3. Sidiqov A. (2022). Adabiyot o'qitishning zamonaviy usullari va uslubi yondashuvlar. Adabiyot va Madaniyat, 3(2), 50-55.

4. Tashkent O. (2019). Ta'lim jarayonida ona tili va adabiyotning ahamiyati. O'zbekiston ta'lim tizimida o'zgarishlar, 2(1), 15-20.
5. Amonova L. (2023). Ijodiy fikrlashni rivojlantirishda adabiyotning roli. Ta'lim sohasida innovatsiyalar, 5(1), 40-45
6. A. Zunnunov va boshq. Adabiyot o'qitish metodikasi. — T.: „O'qituvchi41, 1992.
7. Golish L. V. , Fayzullayeva D. M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. T. , —Iqtisodiyotl, 2012.

